

Floya Anthias. **Translocational belongings: Intersectional dilemmas and social inequalities.** Routledge. 2020. 224 pages

אורלי בנימין*

הספר *Translocational Belongings* (או בעברית: "שייכות חוצת מיקומים") מציע קווים מנחים לחקר הצטלבות מיקומים (intersectionality) וכינון הדדי (mutual constitution) של מגדר, מעמד וגזע/אתנו-לאומיות/דתיות, בין שאר המבנים הדכאניים. תחילה מזהירה פלויה אנתיאס מפני האחדתן של קטגוריות חברתיות ומפני כתיבה עליהן כאילו המשותף להן גובר על ההבדלים הפנימיים בתוכן. למשל, בקטגוריה של נשים אפרו-אמריקניות ממעמד העובדים מתקיים ריבוי שחשוב להבליטו – לא רק מבחינת גיל, מצב משפחתי, אוריינטציה מינית או מרחב גאוגרפי, אלא גם מבחינת גישה לשירותי בריאות, הזדמנויות השכלה ותעסוקה; הבדלים שמקורם בהבדלים במדיניות הציבורית הנקטת בתקופה מסוימת, לעיתים כביטוי להצבר ההישגים של מאבקים או התארגנויות מקומיות. האזהרה תקפה לדעתה גם כלפי אקטיביסטיות המשתמשות בפוליטיקת זהויות תוך הבלטת המשותף לקטגוריה. היא מתנגדת למגמת חיזוק המהותנות. לטענתה, הדגשת אחדות בקטגוריה עלולה לשעתק את היחסים ההיררכיים גם אם מטרתה לאתגרם. הנחייתה השנייה נוגעת לעובדה כי למבנים דכאניים צורה ספציפית בכל מרחב. מכיוון שאנשים חוצים מרחבים גאוגרפיים וקהילתיים הניתוח חייב להתמקד באמביוולנטיות תרבותית, בדואליות, במורכבות של מפגשים בין מי שממוקמים אחרת ביחס למבני הדיכוי (היא מבחינה בין עובדת טקסטיל שמועסקת מהבית בלונדון כשגם היא וגם המעסיק הם מהגרים המצייטים לקוד התרבותי של מדינת המוצא, ובין אחיותיה החוצות את הגבולות ומגיעות למקומות עבודה שבהם הן נתפסות כ"אחרת" הזרה). הנחיה השלישית מחייבת מחקרים צולבים של התייחסות שיטתית לעובדה שכל אחד ממבני הדיכוי הוא גם חומרי וגם תרבותי, גם מוסדי וגם בינאישי. הנחיה רביעית נוגעת לכורח להתייחס להיבט הפעולה והמאבק. אנתיאס מקדמת תפיסה שלפיה כל מבנה דיכוי משוקע ביחסי מעמד, יחסי גזע ויחסי מגדר, שמתקיימים לנוכח ביטויי התנגדות, מחאה ואתגר המשנים את משמעות הדיכוי ובו בזמן מאיצים מגמות ריאקציה המבססות צורות חדשות של הדיכוי.

פרויקט הסוציולוגיה הפמיניסטית המעמדית שאנתיאס מעמידה בספר מתמודד עם השאלה: האם תמיד כשאנו דנים באי-שוויון חברתי כביטוי של יחסי הכינון ההדדי בין גזע, מעמד ומגדר עלינו לתת את אותו משקל אנליטי לכל אחד מצירי האי-שוויון? התאוריה שהיא פורשת מתמודדת עם השאלה באמצעות יצירת מערך קווים מנחים למחקר הסוציולוגי של אי-שוויון בתקופה העכשווית, שבה הריבוי הכמעט-אינסופי של מיקומים מאיים לעקר ממשמעות את מבני העוצמה. לפי ההמשגה התאורטית שאנתיאס מציעה, יחסי אי-שוויון אפשר לפצח רק בתהליך תלת-שלבי: (1) שלב ההתמקדות באונטולוגיות

* פרופ' אורלי בנימין, המחלקה לסוציולוגיה ולאנתרופולוגיה, אוניברסיטת בר-אילן

חברתיות, הרי הוא המיפוי של אי-השוויון על תצורותיו הנראות תוך התמקדות בקריטריונים הממיינים בני אדם, מתייגים אותם ומציבים אותם במרחבים חברתיים; (2) שלב ההתמקדות בקטגוריות חברתיות במונח של חקר התהליכים שמייצרים גבולות והיררכיות, ובעיקר השיחים מבני הקטגוריות החברתיות, אותם שיחים המייצרים הן את המהותנות הן את המדרג, את ההבדלים הבינריים ואת מערכי האפיונים המיוחסים, הייצוגים והזהויות; (3) התמקדות ביחסים, הלוא הם יחסי הכוח והמאבק. בעוד השלב הראשון והשני משתפים פעולה עם ההגדרות החברתיות המפרידות בין הקטגוריות, בשלב השלישי, שלב המאבק, איאפשר להפריד בין הצירים גם אם מובילות המאבקים לא רואות את עצמן כמצליבות מיקומים. המאבקים יכולים להיות מומשגים כמוגדרים, מוגזעים או מעמדיים, אבל יש להם משמעויות מצליבות מיקומים. אם כך, השלב האונטולוגי – הוא השלב הראשון – מאפשר לחוקרות ולחוקרים להעמיק בהיסטוריה, בכלכלה ובפוליטיקה של כל היררכיה בנפרד, ובשלב השלישי הנפרדות הזאת מוצמדת לניתוח מצליב מיקומים כשהדגש הוא על היחסים בהיררכיות, ובמיוחד המאבקים המתאגרים אותן.

להדגמת הניתוח המורכב שמייחד את קולה של אנתיאס הן בקרב כלכלניות פוליטיות הן בקרב פמיניסטיות אני פורשת כאן את הניתוח שלה למעמד, שאותו היא מציעה בפרק הרביעי שנקרא "יצירת היררכיה בין מיקומים" (Hierarchizing Places). לפי המשגתה, למעמד בהצטלבותו עם מגדר וגזע יש משמעויות תרבותיות וחומריות. היותם של הסימבולי והכלכלי שלובים יחדיו היא בעיניה מפתח להבנתו של המבנה המעמדי. התרבותי והסימבולי פועלים לצד תהליכים כלכליים ומנגנונים שדורשים להפנות את תשומת הלב לטווח הרחב של התנאים הפוליטיים והחברתיים המאפשרים אותם. גם אם המעמד מזוהה היסטורית עם בעלות על משאבים, בעלות כזאת התאפשרה בהקשרן של היסטוריות ספציפיות של מגדר וגזע שהזינו פריבילגיות או סילקו מהתחרות. לפיכך חשוב להמשיג גם מגדר וגזע לא רק כסימבוליים או תרבותיים אלא גם כבעלי משמעויות קריטיות להתהוות הבעלות על משאבים חומריים. אנתיאס מתקנת בכך את ראיית המגדר והגזע כחומריים פחות, ומייד מתקנת גם את ראיית הכלכלי כתרבותי פחות: "אי-אפשר לדון בכוחות ובתהליכים כלכליים מבלי להתמקד בהיותם משוקעים במשמעויות סימבוליות ותרבותיות" (עמ' 103). לכן, על מנת להבין מעמד כחלק מהכינון ההדדי של מגדר וגזע/אתנו-לאומיות/דת, חשוב להבין יחסים ומאבקים חברתיים על מערכת הקשרים שבין החומרי והתרבותי, מערכת המאפשרת את אותם יחסים ומאבקים חברתיים. בדרך זו אנתיאס יכולה לבחון את האופן שבו יחסים פוליטיים וחברתיים מעצבים טווח של תהליכים ותוצרים הנוגעים לייצור משאבים, להקצאתם, לחלוקתם ולאתגור חסמי נגישות הכרוכים בהם. היא שומטת את הפרספקטיבה המסורתית הרואה בריבוד מעמדי מבנה עוצמה העומד מחוץ למרחב הפוליטי-חברתי, ומקדמת את המסורת המרקסיסטית הממוקדת ב"יחסים מעמדיים" כבסיס להבנת ה"כינון ההדדי" של ממדי האי-שוויון.

קטגוריית השייכות היא מכשיר מרכזי לחקר יחסים בהגותה של אנתיאס, במיוחד כפי שהיא עולה בהתנסויותיהם של מהגרות ומהגרים, מהגרות ומהגרי עבודה ומבקשות ומבקשי מקלט. השייכות מכסה את המשמעות של חברות בקהילה, אזרחות וזכאות, ואלו מבטאים בה בעת את המאבק שלא להשתייך למשפחות, לקהילות ולמדינות דכאניות ומסוכנות. מאבק כזה הוא גם מאבק נגד סימוני אי-השייכות המנשלים מזכאות להגנה

וגם מאבק לשייכות שמגנה על האנושיות וכבוד האדם. ההתמקדות של אנתיאס בשייכות היא חלק ממחויבותה למיפוי המאבק נגד פרקטיקות של הדרה, המאבק לשייכות על בסיס אזרחי שווה. מכאן שגישת הצטלבות המיקומים שהיא מקדמת מחויבת למיפוי התארגנויות ודרכי התנגדות, והיא מבקשת לסלול נתיבים להרחבת פוטנציאל יצירתן של קואליציות המקדמות פוליטיקה של סולידריות – שיתופי פעולה רחבים על בסיס הכרה במיקומים ייחודיים.

גישתה של אנתיאס למורכבות שבמיקומים חברתיים ובהצטלבותם מציבה במרכזה יחסים חברתיים ואת תגובותיהם של בני האדם להצטלבות המיקומים בעולמם. לשיטתה, אנו לא רק מוכפפים למבני האי־שוויון ולצירי הדיכוי הרלוונטיים למיקומים שלנו אלא גם נאבקים באלו בטווח רחב של אמצעים, מאתגרים את המודלים לחלוקת משאבים ומקדמים צדק חלוקתי. לפיכך על חוקרות וחוקרים לחזק את המורכבות שהם מזהים כשהם בוחנים הצטלבות מיקומים. לשם כך יש לבסס הבנה לגבי אי־שוויון באופן בלתי נפרד מהבנת המאבקים נגדו, באמצעות הבנה מעמיקה של תחושת זכאות למעמד שווה. זו האחרונה באה לידי ביטוי בנכונות להיאבק על משאבים גם כאשר הם מותנים בשייכות – אנתיאס מתייחסת כאן לאפשרות שהנאבקים מודרים משייכות גם כשפורמלית הם אזרחים שווים, וכן לאפשרות שהנאבקים מודרים מהאזרחות עצמה ומהמשאבים שהיא מקנה.

בספר *Translocational Belongings* מהגרות ומהגרים אינם קטגוריה חברתית הלכודה בסיפורי הגירה ספציפיים. כבעלת ביוגרפיה של מהגרת, פלויה אנתיאס מבינה הגירה כעניין של מעברים חוזרים וכואבים ובמיוחד כעניין של פרידות. היא מספרת את סיפור ההגירה של משפחתה בהקדמה לספר כדי להזכיר שהמהגר איננו "האחר"; הוא "אנחנו". הספר איננו אמפירי, והוא מבוסס על עבודות תאורטיות עיוניות קודמות שהמחברת פרסמה בכתבי עת. אני רואה בו תרומה חשובה ביותר לדיון המתמשך בתאוריית המיקומים המוצלבים, משום שאנתיאס נכונה לייצר וריאציה על הצטלבות מיקומים שאינה נרתעת מלבקר וריאציות קודמות, ובה בעת היא עקבית ביחס למקורות הגישה כפי שנוסחו על ידי היל־קולינס וקרנשו. הספר איננו קל לקריאה. כדי לשמר את הרמה הנדרשת של מורכבות אנליטית, אנתיאס מקפידה להתייחס לאופי הדינמי ותובעת את הנכחתם של תהליכי השינוי כחלק בלתי נפרד מבחינת מבני הדיכוי, ולא אחת האיכות הזאת מקשה לעקוב אחר הטיעונים. עם זאת, אני מאמינה שזוהי קריאה הכרחית לכל חוקרת שמוכנה להירתם להתרחקות מה־intersectionality כסיסמה ריקה ולתרום להפיכתה לתאוריה קשיחה ועמידה העוסקת באי־שוויון וכוח.